

REMISSVAR

Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB (SOU 2022:31)

Saco, Sveriges Akademikers Centralorganisation har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet "Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB".

Betänkandet innehåller en lång rad förslag till justeringar av regelverket om VAB. Merparten av förslagen bör genomföras, men det finns även några brister. Dessa gäller framför allt saker som borde föreslagits, men som inte finns med.

Höjt förmånstak i den tillfälliga föräldrapenningen

Den största bristen i betänkandet är att man inte föreslår en höjning av förmånstaket. Man presenterar flera goda argument för en sådan höjning och trots att man anser att förmånstaket på sikt bör höjas till 10 prisbasbelopp läggs inget förslag om det eftersom man inte hittat något sätt att finansiera de 1,2 miljarder kr per år höjningen beräknas kosta.

I en annan del av utredningen föreslås utökade kontroller för att minska antalet felaktiga utbetalningar från försäkringen. Genomförs förslagen kommer det bidra till minskade kostnader för den tillfälliga föräldrapenningen. De medel som frigörs kommer sannolikt inte att räcka för att, fullt ut, finansiera en höjning av förmånstaket till 10 prisbasbelopp, men torde ändå kunna ge ett icke oävet bidrag till finansieringen.

Som utredningen påtalar har den tillfälliga föräldrapenningen successivt urholkats de senaste decennierna eftersom lönerna ökat mer än priserna. Utredningen hänvisar bland annat till en analys från Försäkringskassan som visar att andelen med arbetsinkomster över förmånstaket på 7,5 prisbasbelopp ökade från 15 till 57 procent bland män och från 3 till 38 procent bland kvinnor mellan 1991 och 2017. Bland akademiker är andelarna högre än så. Förmånstaket medför att inkomstdelar över taket inte ger någon förmån inom ramen för den tillfälliga föräldrapenningen. Något motsvarande tak för avgifterna finns dock inte, vilket innebär att ju fler som får inkomster över taket desto mer pengar till statskassan i form av avgifter som inte ger någon förmån. Samtidigt innebär det att försäkringsmässigheten, och därmed även legitimiteten, i systemet försvagas. En höjning av förmånstaket innebär en högre överensstämmelse mellan avgifter och förmåner i den tillfälliga föräldrapenningen. Saco anser att socialförsäkringarna bör utformas så att 80 procent av löntagarna får 80 procent av

arbetsinkomsten i ersättning när de behöver nyttja systemet. Idag är det ungefär hälften av löntagarna som når upp till den nivån i den tillfälliga föräldrapenningen. Bland akademiker är det ungefär en fjärdedel.

Nya situationer och tydligare rätt till tillfällig föräldrapenning

Utredningen presenterar fem situationer där man föreslår förtydliganden och förenklingar av regelverket samt fem nya ersättningsgrunder. Saco anser att dessa förändringar är rimliga och tillstyrker förslaget.

Förmånstiden anpassas till föräldrars och barns behov

Idag lämnas tillfällig föräldrapenning under högst 120 dagar per barn och år. Utredningen föreslår att antalet sänks till 40 dagar per barn och år. I genomsnitt lämnades ersättning för 7,5 dagar under 2019 och 9,9 dagar under 2021 för barn i åldersgruppen 1 – 11 år. Endast en liten del, 1,1 procent 2019 och 2,1 procent 2021 av de barn det lämnades ersättning för, nådde upp till 40 dagar. Ökningarna mellan 2019 och 2021 tillskrivs pandemin.

Mot den bakgrunden är 120 dagar per barn och år att betrakta som mycket generöst. För den absoluta merparten av föräldrar skulle en sänkning till 40 dagar inte spela någon som helst roll, men för den, om än lilla, grupp av föräldrar som faktiskt behöver nyttja mer än 40 vab dagar under ett år riskerar det att ställa till problem. För att underlätta för den gruppen föreslår utredningen att ersättningsdagar där det finns underlag för ersättningsanspråket ska betraktas som överhoppningsbara och inte räknas in i de 40 dagarna. Saco ser en risk i att föräldrar, ofta helt i onödan, kommer att försöka skaffa läkarintyg för sina vab dagar av rädsla för att slå i taket på 40 ersättningsdagar. Dessutom blir regelverket onödigt krångligt samt att Försäkringskassan måste hålla reda på hur många överhoppningsbara och ej överhoppningsbara vab dagar föräldrar nyttjat för varje barn.

Saco anser inte att den föreslagna modellen är bättre dagens regler och avstyrker därför förslaget.

Överlåtelse av rätt till föräldrapenning

Här förbiser utredningen studenternas situation. Eftersom studenter inte avstår från arbete när de tar hand om sina sjuka barn är de inte heller berättigade till tillfällig föräldrapenning. Det innebär även att en student inte kan överlåta vab dagar till någon annan eftersom man som förälder inte arbetar. I normalfallet är det rimligt, men det finns situationer då någon som inte är förälder borde kunna få tillfällig föräldrapenning för att ta hand om en

students sjuka barn. Det gäller t ex då studenten har tentamen eller något obligatoriskt moment i utbildningen och den andre vårdnadshavaren (om sådan finns) inte är tillgänglig. Om studenten kan intyga, förslagsvis med hjälp av berörd institution, att man haft ett sådant moment under vabdagen bör någon annan, som avstår från arbete, kunna få tillfällig föräldrapenning för den tiden.

Saco har ingen exakt uppgift om hur många studenter som har barn under 12 år, men statistik från CSN visar att knappt 49 000 personer fick tilläggsbidrag för studier på universitet och högskolor 2021. Det är en ökning med 45 procent jämfört med 2015. Läger man till andra skolformer som komvux och yrkeshögskolan var det ca 124 000 personer som fick tilläggsbidrag ifjol. En ökning med 53 procent jämfört med 2015. Tilläggsbidrag ges till studerande med barn under 18 år. Åldersgränsen är alltså högre än den normalt är för tillfällig föräldrapenning, men det visar ändå att många studenter har barn och att gruppen ökar snabbt.

Nyligen blev det möjligt att söka omställningsstudiestöd. För att kunna få del av det måste man vara minst 27 år och ha arbetat i minst 8 år. Ålders- och arbetsvillkoren gör att det förmodligen kommer att finnas många föräldrar till barn under 12 år bland dem som får del av stödet, vilket innebär att gruppen studerande med barn växer ytterligare.

Konsekvenserna för de studenter som missar en tentamen eller obligatoriska moment i utbildningen riskerar att bli ganska stora samtidigt som kostnaderna för att låta den gruppen, i dessa speciella situationer, överlåta vabdagar till någon som avstår från arbete och därför får tillfällig föräldrapenning inte kommer att bli så värst stor.

Förutsättningar för ersättning till arbetslösa

Arbetslösa ska kunna få tillfällig föräldrapenning under förutsättning att de avstår från arbetslöshetsersättning under den perioden. Kravet på att avstå från arbetslöshetsersättning ska inte gälla om arbetslösheten inträder under pågående och sammanhängande period med hel tillfällig föräldrapenning. Saco tillstyrker förslaget.

Felaktiga utbetalningar

Antalet felaktiga utbetalningar inom den tillfälliga föräldrapenningen bedöms vara hög. Skattningar gör gällande att ca 20 procent, motsvarande ca 2 miljarder kronor årligen, av den utbetalda ersättningen är fel. För att stävja detta lägger utredningen flera olika förslag, t ex att Försäkringskas-

san genomför fler kontroller. Ett annat förslag är att Försäkringskassan ska få tillgång till uppgifter från arbetsgivardeklarationen. Försäkringskassan har redan skickat en hemställan till regeringen om att få använda de månatliga arbetsgivardeklarationerna i ärenden som rör tillfällig föräldrapenning och har även föreslagit att dessa utökas med datum för frånvaro för vård av sjukt barn.

Givetvis är det viktigt att kraftigt minska de felaktiga utbetalningarna, men nyttan med användandet och den föreslagna ökningen av de arbetsgivardeklarationer som varje månad skickas in till Skatteverket måste vägas mot frågor om exempelvis personlig integritet, hantering av överskottsinformation samt kostnader och uppgiftslämnarbörda för arbetsgivare. På grund av fördröjningen när Försäkringskassan kan få tillgång till uppgifterna från arbetsgivardeklarationerna kommer de ändå inte att kunna användas för att verifiera frånvaro från arbetet innan utbetalningen av tillfällig föräldrapenning sker. Dessutom kan det, som utredningen mycket riktigt påpekar, även finnas fel i arbetsgivardeklarationerna. Saco anser därför att frågan om myndigheters användning av arbetsgivardeklarationerna och utökning av dessa bör utredas vidare stöder därför utredningens bedömning om att ett sådant uppdrag bör ges till Ekonomistyrningsverket.

Inkommet remissvar från Saco Studentråd bilägges.

Sveriges akademikers centralorganisation
Med vänliga hälsningar

Lena Granqvist
Samhällspolitisk chef

Thomas Ljunglöf
Utredare